

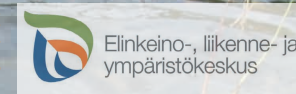
Itä-Uudenmaan ja Porvoonjoen
vesien- ja ilmansuojeluyhdistys r.y.

Runeberginkatu 17, 06100 PORVOO

Föreningen vatten- och luftvård
för Östra Nyland och Borgå å r.f.

Runebergsgatan 17, 06100 BORGÅ

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Särkjärvi

Mikael Henriksson
Juha Niemi
Tero Myllyvirta
Myra Henriksson
Sampo Vainio

en guide till Särkjärvis natur

Föreningen vatten- och luftvård för Östra
Nyland och Borgå å / Itä-Uudenmaan ja
Porvoonjoen vesien- ja ilmansuojeluyhdistys
2012

Särkjärvi - en näringsfattig miljö

Särkjärvi är en näringsfattig klarvattensjö. Det stora flertalet näringsfattiga sjöarna i trakten är så kallade brunvattensjöar vars vatten färgats av humus i omgivande kärrmarker. Särkjärvi däremot har mycket klart vatten och siktdjupet sträcker sig ända ner till sjöns botten till och med på de djupaste ställena. Då Särkjärvi därtill är förhållandevis stor är den en rätt så unik sjö bland traktens i allmänhet mer eller mindre övergödda sjöar.

Särkjärvis växt och djurliv präglas av den knappa tillgången på näring som sätter gränserna för vilka arter som kan leva här. Sådana växter och djur som trivs i frodiga vatten finns här inte. Vegetationen är därför inte riklig men istället finns här arter som inte är bra på att konkurrera om livsutrymme med andra. Här hittar vi t.ex. notgräs som enbart lever i klara och karga sjöar och som därför blivit allt ovanligare i och med den tilltagande eutrofieringen av vattendragen.

Särkjärvi är alltså en miljö för arter som är specialister på att klara sig med lite näring. Därför lyser många vanliga växter med sin frånvaro. T.ex. kaveldun saknas och vassen bildar typiskt endast glesa bestånd. Vill man hitta ett större antal växter och djur i Särkjärvi måste man söka dem i de grunda och skyddade vikarna dit någon bäck tillför näring från omgivningen.

Som alltid är det bra att komma ihåg att djur- och växtlivet varierar beroende av årstid. Man skall därför inte förvänta sig att hitta alla djur och växter som lever här, vid bara ett besök till Särkjärvi.

Vad skall jag ta med mig?

Platsen finns invid en allmän simstrand och ingen speciell terrängutrustning är nödvändig. Man kommer nästan ända fram med bil. Matsäck och vatten kan vara bra att ta med.

För provtagning och forskning behövs hushållssåll och t.ex. tvättfat av vit plast. En eller annan glasburk kan också behövas. Några små eller större ämbar brukar alltid vara bra att ha. Lappar eller förstoringsglas för att t.ex. studera mossor och smådjur kan också vara till nytta.

Här finns en brygga som man kan använda när man gör en del experiment och t.ex. mäter vattnets siktdjup. Då gäller det självfallet att vara extra försiktig så man inte faller i vattnet.

Särkjärviträskets natur är känslig och det gäller att undvika att trampa ner växter och att inte förorsaka onödigt slitage på terrängen.

Hur kommer jag hit?

Från Europaväg 18 tar man av norrut mot Strömfors. I trakten av Strömfors kyrkby svänger man till vänster med Forsellesvägen. Efter 2.8 km med Fosellesvägen kommer man till ett vägskal och då tar man till vänster med Petjärvivägen. Med Petjärvivägen fortsätter man i 2.3 km till Sommarstrandsvägens avtag. Ifall man kommer till skylten

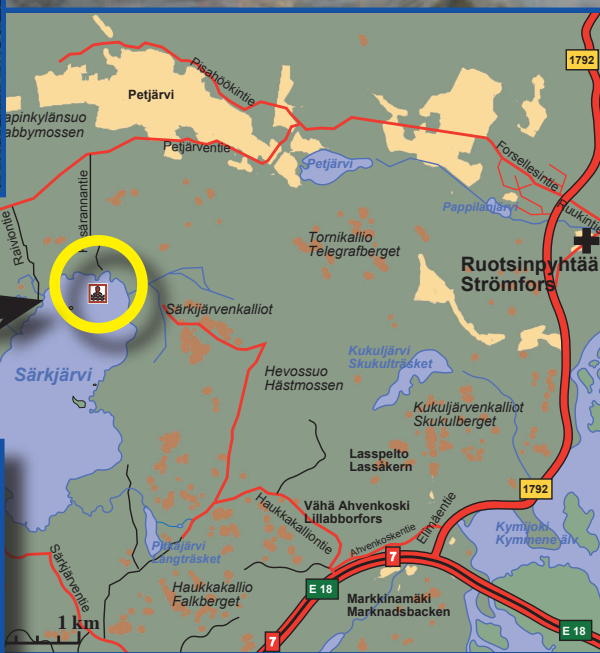
som markerar Lappträsk kommungräns betyder det att man missat avtaget och skall vända tillbaka.

Man följer sommarstrandsvägen i en dryg kilometer tills man kommer till en vändplats där det finns utrymme att parkera. Från parkeringen är det en kort promenad till simstranden. Vid simstranden finns bänkar, toaletter, båtplatser, en brygga samt plats för eldstad.

Den allmänna simstranden finns ute på en liten udde. Själva simstranden är utsatt för slitage och den är inte det bästa stället för den som vill studera Särkjärvis natur. Endast några meter från simstranden, på uddens västra sida, hittar man däremot en liten vacker strandäng med grunt vatten där växt- och djurlivet är rikligt.

Särk-
järvi

hittar du de här?
på strandängen

bilderna på följande sida kan vara till hjälp

Fackelblomster

Strandranunkel

Svärdslilja

Mattlummer

Klibbal

Kråkklöver

Vitmossa

Rörbock

Den knappa tillgången på näring gör att djur- och växtlivet vid Särkjärvis stränder är sparsamt. I stället hittar man här många intressanta arter som enbart trivs i sådana här näringsfattiga miljöer.

Klibbalen har fått sitt namn för att de nästan runda, blanka bladen är klibbiga. Ser man hål i bladen är det troligen den metallblå *albladbaggen* som varit framme.

Klibbal

Strandranunkeln är en karaktärsart för näringsfattiga sjöar som Särkjärvi där den bildar gula mattor på sensommaren. Den är späd och trådsmal och då den inte blommar är den svår att få syn på. Den växer på stranden men också under vattnet ner till en halv meters djup.

Strandranunkel

Kråkklövern känner man igen på den röda stjälken och de flikiga bladen som med lite fantasi liknar kråkfötter. Den växer på dom blötaste ställena ofta ute i vattnet. När den blommar i juni-juli har den vackert brunröda blommor.

Kråkklöver

Varför *fackelblomster* heter som den heter blir klart om man ser den när den i juli-augusti när den är i full blom.

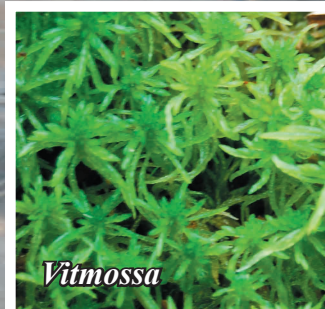
Fackelblomster

Strandklons djupt tandade blad påminner om ett rovdjurs klor. Den är högvuxen med små blommor som sitter i kransar kring stjälken. Man skiljer den från alla andra växter på de speciella bladen.

Strandklo

Vitmossorna är inte vita utan gröna, bruna, gula eller röda. Det är enbart när vitmossan torkat som den är vit men det händer sällan i naturen för vitmossor har en förmåga att suga upp vatten som tvättsvampar.

Vitmossa

Rörbockarna kan variera mycket till färgen. Kroppsformen och de tjocka lären är därför de bästa kännetecknen. Vid särkjärvi hittar man den oftast på växter som växer stående i eller nära vattnet såsom *sjöfräken* och *starrar*. Larverna lever på vattenväxternas rötter.

Rörbock på sjöfräken

Mattlummern bildar en mjuk matta som känns skön att gå på. Vid Särkjärvis strand växer den på sanden tillsammans med *björnmossa*.

Mattlummer

Svärdsliljans blad liknar svärd. Den är ingen typisk växt i Särkjärvi för den gillar vanligen näringsrikare växtplatser. I Särkjärvi förekommer den enbart i de grunda och skyddade vikarna dit någon bäck mynnar. Den blommar i juni-juli med jättestora gula blommor.

Svärdslilja

När *Strandlysingen* blommar i juli-augusti lyser den i gult på långt håll. Den kallas också *videört* för att bladen som sitter i kransar på tre eller fyra blad i varje krans, ser ut som videns blad.

Strandlysing

Frossörten växer på fuktig mark och blommar i blått och vackert i juli-augusti.

Frossört

Ögontröst växer på lite torrare mark en bit från stranden. Blommorna är endast några millimeter stora så man får titta noga om man vill se på dem.

Ögontröst

hittar du de här?
i strandvattnet
bilderna på följande sida kan vara till hjälp

Vattenlöpare

Topplösa

Notblomster

Kärrviol

Virvelbagge

Kärrsilja

Vass

Många av de växter och djur som finns i Särkjärvi hittar man endast i näringsfattiga vatten. Här finns ovanliga och intressanta arter som inte klarar sig bra om de är tvungna att tävla om livsutrymme med andra.

Kärrviolen känner man igen på de runda bladen. Den blommar i maj-juni med fina, ljusa röd-blåa blommor. Men det är inte ofta man ser den blomma.

Blommande
kärrviol

Padda bland kärrviol

Notblomster trivs enbart i näringsfattiga sjöar och kan i klart vatten växa ända ner till 3 meters djup. Att de bildar täta mattor i Särkjärvi är ett säkert tecken på att sjöns vatten är näringsfattigt och rent.

Notblomster

Notblomster känner man igen på den prydliga bladrosetten. Vill man vara absolut säker kan man titta på rötterna. *Notblomster* har kritvita rötter.

Blommande
notblomster

Notblomster

När *Kärresiljan* blommar i juli-augusti lönar det sig att titta efter insekter i blomflockarna. Då den inte har blommor känner man igen den på bladen som påminner om morotsblast. Tittar man noga så ser man att varje bladflik är mörk längst ut i spetsen.

Kärrsilja med
humlebagge

Löktåg är nog den oansenligaste växten som växer här. Den hittar man enbart i sådana här näringsfattiga miljöer. Den är svår att hitta men ibland växer den ut till stora rödsjuktande mattor och då är den lättare att få syn på.

Löktåg

Vattenlöparen eller *skräddaren* jagar flugor och andra insekter som råkat falla i vattnet eller som landat på vattenytan. Dom lever ofta i stora flockar på hundratals individer som rör sig samstämmigt.

Vattenlöpare

Sjösäv växer stående med fötterna i vatten. I näringsfattiga sjöar som Särkjärvi växer den i glesa bestånd ofta tillsammans med *vassen*. Den känner man igen på den runda stjälken med det porösa och vita innehållet.

Sjösävens ax

Sjösäv

Klotpyrolan är egentligen inte en utpräglad strandväxt. Men på sina ställen är Särkjärvis stränder en mycket speciell miljö och här kan man hitta den konstiga lilla blomman i sanden bland lummerväxterna. De runda bladen är utmärkta kännetecken då den inte blommar.

Klotpyrola

Virvelbaggarna är rovdjur som bland annat äter mygg-larver och som ofta jagar i flock. Dom ser ut som små glänsande vattendroppar som rör sig i snabba cirklar på vattenytan.

Virvel-
bagge

Vassen växer typiskt i ganska glesa bestånd i näringsfattiga sjöar som Särkjärvi. Varje blad har ett märke tvärs över som om någon bitit i dem. *Vassen* är vårt största gräs.

Vass

Svaltingen växer på grunt vatten. Den är lätt att känna igen på de stora bladen som påminner om groblad.

Svalting

Topplösan blommar i juni-juli med små gula blommor som sitter långt nere på stjälken. Då den inte blommar känner man bäst igen den på de parvis sittande lansettlika bladen och den röda stjälken.

Topplösa

strandens småkryp

hittar du de här?

bilderna på följande sida kan vara till hjälp

Sötvattengråsuggor

Starr

Nattsländelarver

Sjöfräken

Sötvattenkvalster

Topplösa

Dykare

Sjösäv

Sjöfräken

Experiment: Djuren i strandvattnet

Ett vanligt hushållssåll lämpar sig utmärkt för att fånga smådjur i strandvattnet. Använd sållet som om det var en håv och dra det genom vattnet och vattenväxtligheten. Titta med korta mellanrum noga efter på sållets botten. Här finns gott om små *dykarskalbaggar*, *vattenspindlar* och *dagsländors larver*. *Dammsnäckor* och *vattengråsuggor* kan man också fånga här.

Bästa fångstresultat uppnår man om man håvar där strandvegetationen är tät. En vit bricka eller ett tvättfat med en skvätt vatten i kan vara bra att ha till hands för att tömma sållet i. Då får man lätt syn på djuren när de simmar omkring i fatet.

I en näringsfattig sjö som Särkjärvi finns djuren där maten är. Det vill säga där växtligheten är rikligare och där det finns växtrester på botten.

Vattenspindeln är vår enda i vatten levande spindel. Dem hittar man på grunt vatten där de jagar smådjur och spinner bon helt under vattnet. De har en silvergrå färg som kommer av att de förvarar luft i "pälsen" men tar man dem ur vattnet blir färgen svartgrå.

Vattenspindel

Dykare kan vara av olika storlek. Oftast är dom små. Man känner igen dem på den droppformade kroppen. Dykarna är rovdjur som anpassat sig till ett liv under vatten men dom är också skickliga flygare som lätt kan ta sig från en sjö till en annan.

Dykarbagge

Dagsländornas små larver känner man igen på att de har tre spröt längst bak. Larvernas föda är alger och döda växter. De vuxna dagsländorna äter ingenting alls. Av de bevingade insekterna är dagsländorna de äldsta och mest primitiva.

Dagsländans larv

Sjöfräken känner man igen på tänderna den har kring stjälken. *Fräkenväxterna* är kvarlevande rester av växter som levde för 300 miljoner år sedan, då det ännu inte ens fanns dinosaurier.

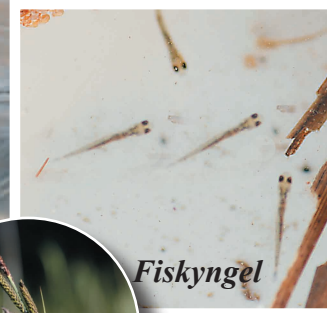
Trollslända på sjöfräken

Sötvattenkvalster liknar små runda, ofta röda, bollar. Dom största är *kartkvalster* som fått sitt namn av teckningarna de har på ryggen. Sötvattenkvalster är rovdjur men deras små larvstadium är parasiter som suger blod av bland annat myggor. Med myggorna kan de också behändigt ta sig från en sjö till en annan.

Sötvattenkvalster

Fiskyngel finns i stora mängder inne bland vegetationen vid Särkjärvis stränder. Dom söker sig till grunt vatten för här finns massor av föda och skydd mot rovfiskar.

Fiskyngel

Starrar har trekantiga strån men bäst känner man igen dem på axen som egentligen är starrens blommor. Vid Särkjärvi växer många olika arter av starrar i tuvor på stranden och i fina starrängar på grunt vatten.

Starräng

Flaskstarr i Särkjärvi hör till de starrar som har de största axen. Den känner man igen på de majskolvliknande axen och den grågröna färgen på bladen. Flaskstarr kan förekomma rikligt också i mycket näringsfattiga miljöer.

Flaskstarr

Snäckorna i Särkjärviträsket ser ofta ut som den här, med en stor och kraftigt dominerande skalvindling. Andra igen har skal som en lång spira medan somliga är platta och runda.

Dammsnäcka

Sötvattengråsuggan har aldrig tråkigt för den är många andra djurs favoritmat och därför får den hela tiden vara på sin vakt. Självt äter den mest förmultnande växtdelar och små alger.

Sötvattengråsugga

Nattsländornas larver har väldigt olika utseende beroende på vad de bygger sina rör av. Det finns över 200 olika arter av nattsländor i Finland och varje art har sitt eget typiska sätt som den bygger sitt rör på. De kallas ibland också husmaskar. Det stora flertalet av nattsländorna är växtätare.

Nattsländornas larver

Färgen hos fullbildade nattsländor ligger oftast på skalan brunt till svart. Dem hittar man vilande på vattenväxterna nära stranden.

Broknattsländor

från bryggan kan man utföra experiment för att ta reda på hur sjön mår

Experiment: Hur rent är vattnet?

Man får reda på en hel del om en sjö genom att bestämma vattnets siktdjup. En utmärkt siktdjupsmätare kan man lätt tillverka bara man fäster ett snöre vid handtaget på ett litet vitt ämbare. Vill man kan man göra märken på snöret i förväg. Då kan det första märket vara på 10 centimeters avstånd från ämbarets övre kant, det följande på 20 centimeters avstånd, sen 30 osv.

Placera en eller några stenar i ämbaret och sänk det sakta djupare och djupare ner i vattnet. Hög och sänk ämbaret med snöret så du hittar rätt djup då ämbaret inte längre kan urskiljas. Vid exakt det djup när ämbaret försvinner helt och hållet ska du lägga märke till den punkt på snöret där vattenytan ligger. Lyft upp ämbaret och mät avståndet från punkten till ämbarets kant. Då får du avståndet från vattenytan till det största djup på vilket det vita ämbaret är synligt, det vill säga vattnets siktdjup.

Ett siktdjup på ca en meter är ganska bra och betyder att vattnet inte innehåller stora mängder alger eller andra partiklar. Är siktdjupet över en meter eller till och med ända ner till sjöns botten är vattenkvaliteten utmärkt.

Ett siktdjup på mindre än halv meter tyder på att det finns rikligt med små partiklar i vattnet som gör vattnet grumligt. I en och samma sjö kan vattnets grumlighet variera kraftigt beroende på att vattnet innehåller olika mängder partiklar under olika årstider.

Experiment: Vad berättar vattnets färg?

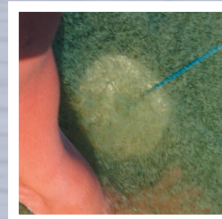
Med din hemgjorda och förträffliga siktdjupsmätare får du reda på om det finns mikroskopiska partiklar i vattnet som gör vattnet grumligt. Men du kan ännu forska vidare och ta reda på vilka partiklar det är frågan om. Gör så här:

Sänk ner siktdjupsmätaren i vattnet och försök avgöra vilken färg vattnet har. Det kan vara svårt att bestämma sig för en viss färg men om man tittar mot den vita plasten på olika djup brukar det gå. *

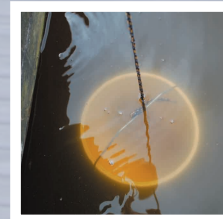
I en och samma sjö kan vattnets färg variera kraftigt beroende på att vattnet färgas av olika slags partiklar under olika årstider. Observera att sjöars vatten aldrig är blått. Att vattnet ser blått ut ibland beror på att det är himlen som speglar sig i det.

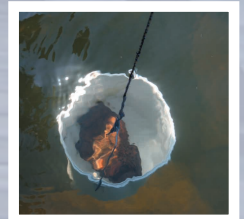
Brungrått: Vattnet färgas av lera och jordpartiklar från omgivande marker och åkrar.

Grönt: Vattnet innehåller massor av mikroskopiska alger. En algblooming är på gång i sjön.

Brunt – gulbrunt: Vattnet har fått sin färg när det runnit genom torv och mossa i omgivande kärr innan det kommit till sjön.

Klart: Vattnet innehåller så lite partiklar och plankton att det inte har någon färg. Sjöns vatten är rent.

* OM VATTNET ÄR KRAFTIGT FÄRGAT KAN DET VARA BÄTTRE ATT HELT ENKELT FYLLA ÄMBARET MED VATTEN OCH SEN KOLLA VILKEN FÄRG VATTNET I ÄMBARET HAR

Vad hittade du i Särkjärvi?

skriv rätt nummer i cirklarna efter namnen

Notblomster

Vattenspindel

Rörbock

Vattenlöpare

Mattlummer

Dammsnäckor

Sjöfräken

*Nattsländor eller
nattsländornas larver*

Sötvattenkvalster

Dykare

Kärrviol

Kärrsilja

Dagsländornas larver

Sötvettengråsugga

Kräkklöver

Flaskstarr

Djur som äter djur

Djur som äter växter

Växter